

Tone Kregar

Novačanova celjska bitka

Pretep v celjski kavarni Evropa decembra 1939 in njegov sodni razplet

KREGAR Tone, dr., muzejski svetovalec, Muzej
novejše zgodovine Celje, Prešernova 17, SI-3000 Celje

34.096:929Novačan A.

NOVAČANOVA CELJSKA BITKA

*Pretep v celjski kavarni Evropa decembra 1939 in njegov
sodni razplet*

Anton Novačan v zgodovinskem spominu ni zapisan zgolj kot literat, politik in diplomat, temveč tudi kot človek mogočne postave ter nemirne narave. Veljal je za uživača in velikega bohema, njegovi sodobniki pa so radi poudarjali tudi njegovo nagnjenost k pretepom. Z močjo svojega telesa je v mladosti branil slovenske nacionalne interese in uveljavljal svoje politične ideje, sloves vročekrvneža pa je ohranil tudi v zrelejših letih. Konec leta 1939 je bil glavni akter incidenta v celjski kavarni Evropa, ki je zaradi družbene pomembnosti vanj vpletenih ter drugih, tudi narodno-političnih konotacij končno privedel do sodnega epiloga, obenem pa pri celjskih družabnih omizjih povzročil dobršno mero zabave, saj so nekateri najbolj duhoviti kronisti omenjeno zgodbo porogljivo poimenovali kar »Celjska bitka«.

Ključne besede: Anton Novačan, Celje, kavarna Evropa, sodni proces, vila St. George

KREGAR Tone, PhD, Museum Counselor, Museum of
Recent History Celje, Prešernova 17, SI-3000 Celje

34.096:929Novačan A.

NOVAČAN'S BATTLE OF CELJE

*A 1939 brawl in the Celje coffee house Evropa in and its
judicial outcome*

Anton Novačan went down in history not only as a writer, politician and diplomat but also as a person of mighty stature and restless character. He was considered a man of pleasure and a great bohemian, but his contemporaries also liked to emphasize his inclination to fights. In his youth, he used the strength of his body, to protect Slovenian national interests and to exercise his political ideas, maintaining his hot-tempered reputation to a ripe old age. In 1939 he was the main protagonist of an incident in the Celje coffee house, the Evropa. Owing to the social importance of those involved and other considerations, including national-political ones, the incident ultimately received a judicial epilogue. At the same time it was a source of considerable amusement in the social circles of Celje, because some witty chroniclers even mockingly referred to it as the "Battle of Celje".

Key words: Anton Novačan, Celje, Evropa coffee house, judicial process, St. George villa

Prizor za bogove

O razburljivem, pestrem in plodnem življenju slovenskega (in svetovljanskega) literata, politika in diplomata Antona Novačana¹ je bilo že mnogo povedanega in napisanega, pri čemer je beseda pogosto nanese na njegovo mogočno podobo ter, milo rečeno, kompleksno in protislovno naravo. Slednje je v svojih *Obrazih* zelo nazorno in s poudarjeno simpatijo predstavil Josip Vidmar in se pri tem dotaknil tudi Novačanovih bohemskih navad.² Te so bile tako pomemben del njegovega žitja in bitja, da jih tudi ostali sodobniki enostavno niso mogli spregledati. »V njem je bila namreč z vsemi naravnimi goni nabita sila in strast, orjaška energija pa tudi otroška preprostost, romantično hrepenenje, praznoverje in vera, ki je tembolj silila na dan, čimbolj jo je tajil. Na zunaj miren, izklesan tip meščana, toda znotraj vulkan nasprotij, uporna sila, pripravljena udariti v obraz vsemu in slednjemu, klobuk postrani pa v dokaz njegove fantovske romantike in bohemskega vagabundstva.« Tako ga je tri leta po njegovi smrti opisal Tine Debeljak v emigraciji v Buenos Airesu v drugi knjigi znanstvene serije *Vrednote*, pri čemer ni pozabil omeniti njegove vroče krvi, saj se ga spominja kot »dobrega kramljača v prijateljski družbi, pa tudi pretepača, če se je razvnel«.³

Njegove vročerkvnosti, izzivalnosti in stalne pripravljenosti na pretep se spominjajo tudi drugi. Z močjo svojega telesa in »srcem za udariti«, kot bi še danes rekli na Štajerskem, je uveljavljal in branil slovenske nacionalne interese, kar so dobro vedeli denimo štajerski Nemci ali tržaški Italijani, navduševal in obenem plašil bohemsko omizja Prage in Zagreba ter promoviral in zagovarjal svoje politične ideje in načrte, kar so v času njegove republikanske volilne kampanje na svoji koži čutili nasprotniki iz radičevskih in katoliških vrst.⁴ Kot ugotavlja Hartman, je pretepaški ostal tudi kasneje, kar mu je pri diplomatski karieri seveda škodilo.⁵

Po svojem stasu in glasu je že kot mladenič slovel tudi v domačem Celju, ki se je na začetku dvajsetega stoletja izčrpavalo v mednarodnih spopadih. Njegov mladostni tovariš Fedor Gradišnik se je tako še sredi šestdesetih let nadvse ilustrativno spominjal nekega spopada med nemškimi in slovenskimi dijaki, katerega izid je v prid Slovencem odločil prav Novačan, takrat

četrtošolec slovenske gimnazije. Takole pravi Gradišnik: »Ob neki takšni priložnosti je cela tolpa nemških »purgarjev« pridrvela z meščanske šole pred gimnazijo. Zmerjali so nas z »vindišerji« in pričeli metati kamenje proti nam. Nastal je pretep – tedaj pa se je pojavil med nami orjak – zavihal si je rokave, pognal se je med napadalce in začel biti okrog sebe, da je vse bežalo proti meščanski šoli. Bil je prizor za bogove – en sam človek je ukrotil celo vojsko. Visok, širokopleč, z zavihanimi rokavi se je vrnil med nas, niti besedice ni izpregovoril, samo smejal se je na ves glas, ko je gledal za bežečimi junaki.«⁶

Čeprav je Novačan v mestu ob Savinji kasneje, zlasti v obdobju med dvema vojnama, preživel razmeroma kratka obdobja, pa je kljub temu uspešno skrbel, da interes zanj ni uplahnil. Predvsem zato, ker so bili povprečni Celjani, kot ugotavlja prof. Orožnova, »bolj kot za literarno delo dovzetni za Novačanove nastope v javnosti, za izzivanje slovenskega javnega mnenja«.⁷ Kar z drugimi besedami pomeni, da je bil Novačan s svojo vročo in glasno naravo dobrodošla snov najrazličnejših govoric in prišepetovanj po kuloarjih provincialnega mesta, brez dvoma željnega velikih likov in zgodb. Tozadevno še posebej hvaležno se je Anton Novačan odzval tako rekoč ob koncu svoje celjske dobe. Konec leta 1939 je bil namreč glavni akter incidenta v celjski kavarni Evropa, ki je zaradi družbene pomembnosti vanj vpletenih, pa tudi zaradi nekaterih drugih, tudi narodno-političnih konotacij, končno privedel do sodnega epiloga, obenem pa pri celjskih družabnih omizjih povzročil dobršno mero zabave, saj so, kot bomo videli, nekateri najbolj duhoviti kronisti omenjeno zgodbo porogljivo poimenovali kar »Celjska bitka«. Po pričakovanju sta bila, kot praviloma nekoč in danes, posredi politika in denar, zavoljo doslednosti pa se oprimo na to, kar je o vsem tem zapisala roka pravice.⁸

Skandal, rabuka in incident

V zadnjih dneh leta 1939 je zasebni tožilec, celjski odvetnik Mirko Hočevar, preko svojega zastopnika, advokata Stanteta, vložil zasebno tožbo proti dr. Antonu Novačanu, in sicer »radi prestopka zoper čast«. V njej je tožnik zapisal, da je 21. 12. 1939 opoldan v družbi dr. Leona Berlica sedel pri kosilu za svojo abonentsko mizo v restavraciji Evropa, ko je k njima prisedel obdolženec, se pravi dr. Novačan, skupaj s svojo soprogo. Slednji se je kar kmalu pohvalil, da se je dopoldan dogovoril za prodajo svoje vile St. George⁹ na Aškerčevi ulici v Ce-

¹ Rojen 1887 v Zadobrovi pri Celju, umrl 1951 v emigraciji v Argentini; za osnovne podatke glej biografski zapis v: <http://www.knjiznica-celje.si/cbl/>.

² Vidmar, *Obrazi*, str. 129–142.

³ Povzeto po: Plank, *Dr. Anton Novačan*, str. 3; Hartman, *Beseda o dr. Antonu Novačanu*, str. 362.

⁴ Grdina, *Vladarji, lakaji, bohemi*, str. 182; Grdina, *Preroki, doktrinarji, epigoni*, str. 62–63, 83, 85–86.

⁵ Hartman, *n.d.*, str. 367.

⁶ Gradišnik, *Srečanja*, str. 8.

⁷ Orožen, *Celjska kulturna obzorja*, str. 163.

⁸ SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, AŠ 342, KPS 153/40.

⁹ Iz Orožnove Posestne in gradbene zgodovine Celja izvemo, da sta zemljo, ki je bila del Herzmannove usnjarske posesti, leta 1929 pridobila upokojeni podpolkovnik Stevo Lemač in njegova žena

Poročna fotografija Antona Novačana in Josipine, roj. Mahne, 1930 (Osrednja knjižnica Celje)

lju, in sicer sinu celjskega nemškega tovarnarja Adolfa Westna, ing. Maxu Westnu.¹⁰ Hočevar je ob tej novici nemudoma izrazil dvom tako v nekatere pravne okvire tega posla kot zlasti v moralno, narodno-politično spornost tega početja. Treba je namreč vedeti, da je to

Alice, sicer Angležinja. Zaradi slednje je vila, zgrajena na vzhodnem delu bivšega evangeličanskega pokopališča, ob njeni gradnji pa so odkopali tudi zanimiv rimski kapitelj, tudi dobila ime Saint George. Kdaj natančno jo je od Lemajiča kupil Novačan, ne vemo, dejansko pa je šlo za prestižno novogradnjo na elitni lokaciji. Po drugi svetovni vojni je bila, kot ostale Westnove stavbe, odvzeta oz. nacionalizirana, kasneje pa so jo, tudi to je bila v Celju pogosta praksa, preuredili za potrebe vrtca. Vrtec, t.i. Danielov levček, je v njej tudi danes. Orožen, Posestna, str. 53.

¹⁰ Max Adolf Westen (1912–1955) je bil predstavnik tretje in obenem zadnje celjske generacije nemške družine Westen, ki je v prvi polovici dvajsetega stoletja veljala za pojem velekapitala, industrijskega razvoja in gospodarskega uspeha. Kot večina pripadnikov nemške manjšine v Celju se je aktivno povezal z nacizmom, vendar pa je proti koncu vojne sodeloval tudi s slovenskim osvobodilnim gibanjem ter maja 1945 pomembno prispeval k mirni predaji oblasti ter dejstvu, da nemška vojska ob svojem umiku skozi Celje ni povzročila večje materialne škode. Po vojni je bil obsojen na petnajst let prisilnega dela, a mu je v skrivnostnih okoliščinah iz kočevskega taborišča uspelo pobegniti. Iz Avstrije se je skupaj z družino preselil v Argentino, kjer je tudi umrl.

že bil čas druge svetovne vojne, da je slutnja njene razširitve na slovenski prostor postajala vse bolj zlovesča in da so, temu primerno, bili tudi odnosi med celjskimi Slovenci in Nemci ponovno do skrajnosti zaostreni. Hočevar je zato opozoril Novačana, da ga bo slovenska javnost zaradi te prodaje obsojala, povrh vsega tudi zato, ker celjski Nemci tozadevno odločno varujejo svojo posest in ker je Novačan zaradi svojega kulturnega in političnega delovanja še posebej izpostavljen. Temu sta pritrdila tudi odvetnik Stante in sodnik dr. Mak, ki sta med pogovorom prisledla, Novačan pa se je skušal braniti, češ da na takšne posledice ni pomislil, da so očitki z narodnostnega vidika opravičeni ter pri tem celo omenil, da je nedolgo tega tudi sam v časniku *Jutro* objavil članek z naslovom *Tujci roke proč od naše zemlje*. Zategadelj se je odločil, da bo skušal razveljaviti dogovor ter pri tem celo zaprosil Hočevarja, naj tej razveljavitvi prisostvuje. Hočevar in Stante sta nato odšla v kavarniški del Evrope, kjer so bili »zbrani ostali stalni gostje takozvanega pravniškega omizja« in tudi slednji so brez izjeme pritrdili Novačanovemu vprašanju, ali je s tem dejanjem zagrešil narodno izdajstvo. Ob tej priložnosti je Novačan ponovno zaprosil Hočevarja, naj bo prisoten ob popoldanski razveljavitvi kupčije in naj ga zato čaka v kavarni ter pri tem zatrdil, da bo, v kolikor ponj ne pride ob dogovorjeni uri, res postal »narodni izdajica«. A očitno Novačan ni imel prav nobenega namena razveljaviti pogodbe in je svoje tovariše sklenil pomiriti s figo v žepu. Hočevar ga je namreč zaman čakal do pol četrte ure, nato pa, ker ni bilo o Novačanu ne duha ne sluha, odšel v svojo pisarno. S tem je bila zgodba na prvi pogled končana, dejansko pa se je šele prav začela.

Še isti večer, natančneje že v noči na 22. december, je, po lastnih besedah, Hočevar v družbi svojih prijateljev in kolegov, uglednih celjskih meščanov, večinoma pravnikov, ponovno prišel iz restavracije v kavarno Evropa. Slednja je bila dobro obiskana, saj je pri dolgem omizju sredi kavarne sedelo tudi kakšnih štirideset članov Celjskega pevskega društva pod vodstvom pevovodje Josipa Peca Šegule, medtem ko je slabih petnajst metrov stran od Hočevarjeve družbe v soprogini družbi sedel tudi Novačan, s katerim se vse od opoldanske debate nista več videla. Ko jih je Novačan opazil, je pričel posamezne člane družbe vabiti v svojo ložo, in to na način, kot pravi Hočevar, »kakor običajno kličejo kavarniške vajence«. Na takšna vabila se nihče ni odzval, pač pa je Hočevar pristopil k pevskega omizju, čestital enemu izmed pevcev ob rojstvu sina ter naročil Adamičevo *Zdravico*.¹¹ Ob tej priložnosti ga je Novačan ponovno povabil k sebi, a ga je Hočevar spet zavrnil. Ko se je vračal k svojemu omizju, pa mu je Novačan prišel nasproti, ga srečal pri

¹¹ Najverjetneje gre za *Zdravico* oz. *Napitnico Simona Jenka*, ki jo je uglasbil Emil Adamič.

»podiju za godce« in v tem hipu se je Hočevnar znašel na tleh. Od članov svoje družbe je kasneje izvedel, da ga je »obdolženec brez vsake besede tako strahovito udaril po glavi, po levi strani«, da ga je takoj zbil na tla. »Pri tem je dejal, da me kaznuje,« je še pojasnil.

Ker se po udarcu ni mogel sam dvigniti, mu je prišlo na pomoč plačilni natak, Novačanove nadaljnje »brutalnosti« pa so preprečili ostali kavarniški gostje, zlasti dr. Pintar. In ravno v slednjega se je nato preusmeril Novačanov gnev. Pristopil je namreč k mizi omenjene pravniške družbe (v njej so bili ob Hočevnarju in Pintarju še dr. Mak, dr. Goričan in primarij dr. Flajs s soprogo¹²), izzival Pintarja, naj gre od mize, ter mu očital, da ga nič ne briga, če je »otroka«, s tem je mislil na Hočevnarja, kaznoval, saj ga bo še stokrat oz. tisočkrat. Pristavil je še, da je redil kačo na prsih, nato pa žalil Pintarja in vanj celo zalučal težak kavarniški stol, ki pa ga je slednji, kot izvemo iz drugih pričevanj, uspel prestreči z rokami ter tako preprečiti kakšno hujšo nesrečo.

Novačan se ni pomiril niti takrat, ko je ponovno sedel za svojo mizo. Od tam je namreč še naprej kričal proti družbi, jim žugal in grozil, da jim bo strgal krinko z obraza, ter jih zmerjal z idioti. Ob tem je hotel obračunati še z uradnikom jetnišnice Leskoškom, ga zmerjal s stenico in smrkavcem, nato pa celo razjarjeno stopil proti njegovi mizi ter kričal: »Bom začel streljati, jaz sem generalni konzul Kraljevine Jugoslavije, ne bo vsaka stenica lazila po meni.« K sreči pa do dejanskega spopada ali celo prelivanja krvi ni prišlo, saj so besnega razgrajaja prestregli drugi gostje.

Burna noč je nekako vendarle minila, že naslednji dan pa se je Novačan očitno zavedel svojega početja. Malce po 9. uri zjutraj je namreč v kavarni Evropa pristopil k Hočevnarju in ga prosil odpuščanja, ta pa z njim ni želel govoriti, ampak ga je ignoriral in nemoteno nadaljeval z branjem časopisa, vse dokler Novačan ni odšel. V svoji tožbi je Hočevnar navedel tudi to, da naj bi Novačan po incidentu priči Josipu Tomažiču (ta je z njim želel govoriti o literaturi, a ga je Novačan zavrnil, češ da ni pravi čas, saj je pravkar bil »skandal, rabuka in incident«) izjavil, da ga je udaril zato, ker se ni odzval njegovemu povabilu, ter ob tem pristavil, da ga posledice ne skrbijo, saj ima denar, s katerim lahko plača. To dejstvo je Hočevnar v zaključku tožbe tudi podprl z naštevanjem Novačanovega premoženja: »Obdolženčeva trditev, da ima denar, je resnična, ker ima milijonsko premoženje. Poleg vile 'St. George', ki jo je prodal za 580.000 Din. ter si pridržal stavbišče v izmeri 600 m², ki predstavlja vrednost

najmanj 90.000 Din., ima še gosposko vilo v Šmarjeti pri Celju z arondiranim posestvom, lepo hišo v bližini vile in gozdove na Blagovni. Poleg tega dobiva tudi še pokojnino kot bivši konzul.« Da je bila razlog Novačanovega besa zares zavrnitev povabila, naj prisede k mizi, je v pogovoru z dr. Goričanom naslednjega dne potrdila tudi Novačanova žena, tožnik pa je še zavrnil novico, ki naj bi jo Novačan že razširjal po mestu, in sicer da naj bi se v zvezi z incidentom že poravnala. Hočevnar svojo tožbo zaključuje z ugotovitvijo, da ga je »obdolženec zbil na tla brez vsakega povoda«, kar je verjetna posledica tega, da ga je »radi navedene kupčije grizla vest in je – smatrajoč, da se njegovim pozivom nismo odzvali radi te kupčije, – s surovim napadom dal duška svojemu notranjemu srdcu«. Da pa se je pri tem spravil ravno nanj, ki je »fizično veliko slabejši od njega, dočim se n. pr. najmanj enako močnega drja. Pintarja vkljub tozadevnim grožnjam ni upal lotiti, je za obdolženca tudi značilno«. Tožnika pri vsem tem skrbi tudi, da sta sedaj »Celje in okolica polna najfantastičnejših govoric in verzij o tem kavarniškem incidentu in so vsi mnenja«, da je »moral obdolženca pač grobo žaliti, ker bi bilo sicer nerazumljivo, da bi se sicer mogel obdolženec kot generalni konzul kraljevine Jugoslavije tako daleč spozabiti«. Slednje naj bi Hočevnarju škodovalo tako osebno kot poklicno, zato je predlagal, »da se obdolženca radi prestopka zoper čast strogo kaznuje in pri odmeri kazni upošteva brezprimerno surovost dejanja, nadalje dejstvo, da obdolženec ni kmečki pretepač, temveč akademsko izobražen, bivši poslanec in celo konzul Kraljevine Jugoslavije v pokoju ter da je izvršil dejanje v javnem lokal, v navzočnosti številnih gostov«.

Tako torej pravi Hočevnar, ki nam je prvi orisal svoj pogled na vse okoliščine spopada v Evropi. V začetku naslednjega meseca, se pravi januarja 1940, so sledile še tožbe nekaterih članov »evropskega omizja«, prisotnih pri dogodku oz. neposredno vpletenih vanj. Zasebne tožbe zaradi prestopka proti časti so proti Novačanu vložili dr. Alojz Goričan, primarij dr. Jože Flajs in pa dr. Rihard Pintar, ki je obenem preiskovalnemu sodniku okrožnega sodišča v Celju podal predlog za začetek kazenskega pregona zoper osumljenca, se pravi Novačana. Vsi zasebni tožniki se sklicujejo že na Hočevnarjevo tožbo in navajajo identične ali pa vsaj zelo podobne podatke. Pintar, ki je bil za Hočevnarjem najbolj vpleten v obračun, je denimo dodal, da ga je Novačan zmerjal z besedami, kot so »intelektualen polučlovek, impotentna glista, kreten, brez karakterja, skelet«. Te besede si je na samem mestu tudi zapisal, saj mu je dr. Flajs tozadevno takoj ponudil svinčnik, kar pa je Novačana le še spodbudilo k izmišljanju novih žalitev.

A tudi Novačan v tem času ni stal kar križem rok. Preko svojega pooblaščenca dr. Rudolfa Doboviška je pri sreskem sodišču »radi prestopka zoper čast« najprej,

¹² Člani družbe so dejansko sodili med najvplivnejše Celjane takratnega časa; dr. Alojz Goričan je bil med letoma 1927 in 1935 celo župan celjske mestne občine.

natančneje 10. januarja, vložil zasebni tožbi proti Hočevarju in dr. Goričanu. Seveda je Novačanova inačica opisa dogodkov malce drugačne. V tožbi proti Hočevarju je tako zapisal, da je usodno noč povabil obdolženca, se pravi Hočevarja, »s katerim sta dolgoletna iskrena prijatelja«, k svoji mizi ter se mu hotel tudi opravičiti, ker prejšnjega dne ni prišel ponj v kavarno, ta pa je »z zaničljivo gesto pomahal s stegnjenim kazalcem /.../ in z zaničljivim smehom, češ, da k njegovi mizi ne prisede«. Ko je Novačan na svoje ponovno povabilo spet prejel negativen odgovor, in to povrh še pred polno kavarno, ga je to »tako silno razburilo, da je dal obdolžencu klofuto, kar nikakor ne bi bil storil, če bi ga ne bil obdolženec z zgoraj opisano zasmehujočo gesto s prstom in z zaničljivim smehom izzval«. Zato se Novačan z »nedostojnim in zaničljivim obnašanjem obdolženca« čuti »težko žaljenega« in predlaga kazenski postopek oz. pregon po § 297/II kazenskega zakonika. Isto zahtevo je podal tudi proti dr. Goričanu, saj naj bi se mu slednji v kontekstu dogodka brez kakršnegakoli povoda začel zaničljivo smejati in pri tem tako glasno, da ga je morala slišati cela kavarna, zaklical: »Mi te gladko ustrelimo.« Nekaj dni zatem je sledila še tožba proti dr. Pintarju. V njej je Novačan zapisal, da ga je le-ta po incidentu s Hočevarjem, zavijajoč si rokave, začel izzivati z naslednjimi besedami: »Sem pridi, če imaš koraš. Ti izdajica, baraba. To je nečuvstvo, da me ne udariš, se bojiš. Jaz te zdrobim in polomim vse kosti in te ustrelim.« Ta prvi konflikt so nato nekako umirili, kasneje pa mu je od svoje mize še

enkrat zaklical »slovenska gruda«. Ko je Novačan pristopil k njemu in ga povprašal, kaj ta »inferalna gonja proti njemu pomeni«, pa je Pintar iz žepa vzel »usnjeni futral, v katerem je bil očitno revolver in rekel: 'Vidiš, tu ga imam!'«. Svojo, že omenjeno grožnjo o ustrelitvi je ob tem dodal še dr. Goričan, vse skupaj pa je Novačana tako razburilo, da je »dvignil stol proti obdolžencu, da se obvaruje pred revolverjem in ga vrgel proti obdolžencu«. Ta je stol prestregel in pospravil »futralo«, Novačan pa se je, po lastnih besedah, odstranil. Proti četrtemu izmed tožnikov, primariju dr. Flajsu, pa Novačan ni vložil povračilne tožbe, temveč je na sodišču podal obrambni spis, v katerem zanika, da bi te noči z omenjenim imel kakršnikoli konflikt in ga, ker se tamkajšnji samski družbi le občasno pridruži, tudi ni smatral kot člana »evropskega omizja«. Novačana zato preseneča, da se Flajs, ki je povrh tudi njegov zdravnik, s katerim nikoli ni imel niti najmanjšega spora, sploh lahko čuti užaljenega in prizadetega.

Pijan ali le nekoliko vinjen?

Sresko sodišče je razpravo razpisalo za 24. januar, a jo je na Novačanovo prošnjo, da ima tega dne nujne opravke na zunanjem ministrstvu v Beogradu, prestavilo na 1. marec 1940. Pač pa je v teh dneh pred preiskovalnim sodnikom potekalo zaslišanje nekaterih prič, na katere so se v svojih obtožnih predlogih sklicevali tožniki. Prva sta spregovorila zakonca Flajs in obnovila

Kavarna Evropa, 30. leta 20. stoletja (Muzej novejšje zgodovine Celje)

V kavarni Evropa, 30. leta 20. stoletja (Muzej novejšje zgodovine Celje)

navedbe iz tožb proti Novačanu. Gospa je še pristavila, da ni imela občutka, da bi bil Novačan v času dogodka pijan, podobno pa je v nadaljevanju zaslišanja menil tudi njen soprog, ki je Novačana to noč opazoval precej časa, vendar ni opazil, da bi bil pijan, saj je »govoril razločno, ne da bi se mu jezik zapletal, hodil po kavarni, ne da bi se gugal. Mogoče je bil le nekoliko vinjen, vendar ni bil pijan in ne more biti nobenega dvoma, da se je dr. Novačan popolnoma zavedal svojega ravnanja, pomena in značaja svojih besed.« Flajs je še zatrdil, da mu ni znan razlog tovrstnega vedenja, da pa je slišal, da vzroki tičijo v prodaji vile. Naslednjega dne, 24. januarja, je pred okrožnim sodnikom Nikolajem Antipinom pričal, ob Novačanu glavni akter zgodbe, odvetnik Hočevnar. Ponovil je že v tožbi naveden opis oz. svoje videnje dogodkov ter tudi sam zatrdil, da Novačan te noči ni bil pijan, saj je govoril razločno in hitro ter »naravnost nanizal psovke« oz. »hodil po kavarniški dvorani hitrih korakov, ne da bi se majal«. Vzrok Novačanovih izlivov pa si Hočevnar razlaga s tem, da je bil slednji »duševno razdvojen, ker se je zavedal nepravilnosti odtujitve svoje nepremičnine v nemške roke, obenem pa ga je mikala visoka dosežena kupnina«. Hočevnar zato predvideva, da je Novačan najbrž menil, da člani omizja grajajo njegovo ravnanje,

»dejansko pa je okolnost, da se njegovim pozivom nismo odzvali, brez zveze s prodajo njegove hiše«.

S to ugotovitvijo se kakopak ni strinjal Novačan, ki je bil na sodišču zaslišan 31. januarja. Svoje pričevanje je začel z opisom popoldanske debate v kavarni Evropa ter poudaril, kako je prodajo svoje vile Nemcu že takrat opravičeval z dejstvom, da je Max Westen državljani kraljevine Jugoslavije, celo rezervni oficir njene vojske, in da so pri pogajanjih govorili samo v slovenskem in srbskem jeziku, omenil pa je tudi svoj članek, ki ga je kot narodni poslanec l. 1937 objavil v *Jutru*. Po tej debati, ki naj bi potekala v precej šaljivem tonu, je Novačan skupaj z ženo odšel v restavracijo Union na partijo šaha s prijateljem, znanim celjskim politikom Ivanom Prekorškom, in tudi njega poprosil za mnenje glede prodaje vile, ki naj bi jo pred tem neuspešno prodajal kar šest let. Slednji v tem ni videl nobenih zadržkov, ampak mu je celo čestital za dober posel, za katerega iztržek si lahko v Celju kupi celo kak nemški objekt. Med šahiranjem je Novačan pozabil na obljubo Hočevnarju, da bo prišel ponj, ko pa je ugotovil zamudo, sta se z ženo podala k vili. Tam sta bila do pol sedme ure zvečer, nato pa jo spet mahnila v mesto. Odšla sta na večerjo v restavracijo Nana in v družbi še dveh gospodov tam ostala vse do polnoči: »Spominjam se, da

smo izpili 5 velikih steklenic dalmatinskega viškega vina. Ker sem bil izredno dobre volje, sem zavžil tega vina več kakor drugi. Po mojem izračunavanju sem izpil najmanj 3 litre.» Očitno mu to ni bilo dovolj, saj je v tamkajšnji točilnici popil še »nekaj žganja in likerja«, nakar sta z ženo odšla v Evropo. Svojo inačico tamkajšnjega poteka dogodkov je Novačan opisal še podrobneje kot v tožbi proti Hočevarju in poudaril, da je slednjega zgolj udaril s prsti svoje odprte desnice, tako da se je le dotaknil njegovega levega lica: »Ni res, da bi mu jaz zadal udarec z vso močjo. Ako bi bil jaz to storil, bi bil Hočevar Mirko padel v nezavest.« Kaj se je dogajalo kasneje, je tudi že znano, pač pa je Novačan še nekoliko omilil svoje predhodne izjave. Tako proti dr. Pintarju stola naj ne bi vrgel, pač pa je, iz strahu pred njegovim revolverjem, s stolom zgolj podzavestno zamahnil proti njemu, ta pa ga je zgrabil za noge in mu ga iztrgal. Ob koncu svojega pričevanja je Novačan še zatrdil, da to noč pri sebi ni imel kakšnega strelnega orožja in da je sicer bil vinjen, vendar pa ne pijan, zato se dogodka tudi spomni tako, kot ga je opisal. Dodal je tudi, kako se je naslednjega dne želel Hočevarju opravičiti. »[K]er me je silno bolelo, da sem ga udaril in sicer njega, ki sem ga imel tako rad zmiraj kakor 'otroka',«. Ko ga je končno našel v kavarni in ga z ganljivimi besedami prosil odpuščanja, pa slednji ni odgovoril niti besede, tako da je Novačan »odšel osramočen«.

Naslednjega dne je pričal dr. Pintar, ki je prav tako izhajal iz svoje tožbe proti Novačanu, katerega »pozna kot nasilneža«, ter zanikal, da bi ga kakorkoli napadal in žalil, temveč se je pred njim samo branil. Zanikal je tudi, da bi pri sebi imel kakšno »futrolo« ali revolver, češ saj ju sploh nima, pač pa kategorično zatrdil, da stola ni iztrgal iz Novačanovih rok, temveč ga je ujel v zraku, medtem ko je letel proti njihovi mizi. Tudi Pintar je bil mnenja, da Novačan te noči ni bil pijan, da je hodil trdnih korakov in po ravni črti, govoril logično in brez zapletanja jezika, skratka morda je bil le malo vinjen. Da pa je, to naj bi slišala in mu povedala gospa Flajsova, Novačan, tik preden je družba zapustila kavarno, celo kričal natakarku, da bo v primeru, če ti »elementi« ne izginejo, začel streljati.

Na Novačanov predlog sta kot priči pred sodnika stopila tudi njegova soproga Josipina (Pepuša) in pa pevovodja Celjskega pevskega društva Josip (Pec) Šegula. Takrat 31-letna Josipina je svoje pričevanje začela z ugotovitvijo, da je bil njen mož te noči močno vinjen, čeprav ne reče, da je bil pijan, saj je po njenem razumel, kaj govori in dela. Upoštevajoč različna tolmačenja ostalih v dogodek vpletenih akterjev, je treba priznati, da je Novačanova soproga zavzela dokaj objektivno držo ter dejansko navajala samo to, kar je sama slišala oz. videla, medtem ko je za vse ostalo, kar je izvedela iz druge, predvsem soprogove roke, jasno povedala, da tega pač z

gotovostjo ne more trditi. Seveda pa je v svojem pričanju izpostavila zlasti tiste trditve, ki so bile bolj v prid njemu, kot denimo žaljive vzklike »Živela slovenska zemlja!«, namenjene Novačanu, Goričanove grožnje, da ga bodo ustrelili, in da je Pintar zgrabil stol, še preden ga je Novačan vrgel proti mizi. Zatrdila je tudi, da njen mož te noči ni bil oborožen in da sama ni slišala, da bi komu grozil z orožjem.

Njena vloga v incidentu je bila predvsem mirovniška, pri čemer ji je pomagal tudi pevovodja Šegula, ki je v svojem pričanju potrdil, da je Hočevar pri pevcih naročil Adamičevo *Zdravico*, katere besedilo vsebuje tudi besedi »zemlja naša«, ni pa se izjasnil, ali je to dejansko bilo mišljeno kot provokacija ali ne. Kakorkoli, pevci te pesmi niso zapeli, saj je niso dovolj dobro poznali. Šegula se je po lastnih besedah prvi odzval na Novačanov izbruh besa in ga skušal pomiriti, na Josipinino prošnjo pa se je podal za njim tudi takrat, ko je Novačan pristopil k omizju, zagrabil stol in z njim zamahnil proti Pintarju. Šegula je stopil pred Novačana, ga z obema rokama objel in tiščal nazaj, tako da ni videl, ali je »stol letel po zraku kot zalučeni predmet«. Ob solzah in pomoči Novačanove soproge je Šeguli uspelo preprečiti nadaljnji fizični spopad in Novačana odvesti do lože, od koder pa je še naprej kričal proti omizju. Tudi Šegula je ob koncu svojega pričanja izrazil mnenje, da je bil Novačan »zelo vinjen, vendar ni bil pijan in se je moral zavedati smisla svojih besed in svojih dejanj«.

Epilog

15. marca 1940 sta na celjsko okrajno sodišče prispeli še vzajemni tožbi Novačana in sodnega uradnika Jožeta Leskovška, ki sta se, kot smo izvedeli že iz Hočevarjeve tožbe, tisto noč prav tako zapletla v besedni dvoboj (Leskošek naj bi Novačanu večkrat porogljivo in zaničljivo rekel »konzul«), pomembnejša pa je bila seveda javna ustna razprava, ki je tega dne potekala na sodišču in kateri so prisostvovali vsi glavni igralci.

Prvi je nastopil osrednji lik, dr. Anton Novačan, po njegovem pričevanju, v katerem je obnovil že znane trditve, deloma priznal krivdo in dogodek tudi obžaloval, pa je njegov odvetnik dr. Dobovišek predlagal kazen za Leskoška, Hočevarja, Goričana in Pintarja. Sledil je Hočevar in še podrobneje kot v tožbi opisal celotno dogajanje. Šlo je za že znane navedbe, izpostaviti velja le, da je Hočevar zagovarjal Goričanovo izjavo o streljanju, češ da je to njegova običajna fraza in je zato nihče ne more imeti za žaljivo. Tudi Pintar je v svojem pričevanju ponovil že znane trditve, ponovno zanikal, da bi imel orožje, ter poudaril, da Novačanu tudi ni grozil, pač pa mu je le očital, da je sramotno, kar je storil prijatelju Hočevarju. Tudi Goričan je zanikal, da bi Novačanu

želel storiti kaj žalega, nasprotno, na prošnjo njegove žene ga je poskušal le pomiriti in spraviti v dobro voljo. S tem namenom je tudi izjavil besede o streljanju, ki pa so, kot je dejal že Hočevnar, nekaj običajnega in se njihove morebitne žaljivosti ni zavedal. Podobno kot njegova predhodnika pa je tudi zanikal, da bi kdorkoli iz družbe vzkliknil proti Novačanu »Slovenska zemlja!« ali kaj podobnega. Nato se je izpovedal še Leskovšek, zanikal kakršnokoli lastno odgovornost za konflikt z Novačanom oz. dopustil zgolj možnost, da se je razburjenemu Novačanu smejal, ker pač ni vedel natančno, za kaj pri vsej zadevi gre.

Po vseh obtožbah so prišle na vrsto še ostale priče, profesor Napotnik, lekarnar Gradišnik in gospa Flajsova, ki je skoraj dobesedno ponovila svoje besede, izrečene pred preiskovalnim sodnikom. V prid omizja sta pričala tudi dr. Mak in dr. Flajs, le da se je slednji glede incidenta med Leskovškom in Novačanom postavil na stran slednjega, saj naj bi slišal, kako mu je Leskovšek dvakrat v žaljivem tonu dejal »konzul«. Tudi Šegula je ponovil svoje pričevanje, za njim pa še člana pevskega društva, učitelja meščanske šole Franc Vajt in Josip Tomažič. Slednjega je Šegula poslal k Novačanovi mizi, naj ga s kakšnim prijaznim pogovorom umiri, je pa tudi Tomažič pristavil, da mimoidoči Leskovšek ni bil tako nedolžen, kot se je v svojem zagovoru skušal predstaviti.

Končno je na prostor za priče stopila tudi Josipina Novačan in tudi ona je tako rekoč z istimi besedami obnovila svoje videnje dogodka.

Zadeva se je tako počasi bližala epilogu, saj se je iz večine pričevanj dalo razbrati, da si nihče od vpletenih pravzaprav ne želi, da bi se ta, verjetno za vse precej neprijetna zadeva, hvaležna tema govoric in predmet smešenja, nadaljevala v nedogled. Najprej sta od medsebojnih tožb odstopila Novačan in Leskovšek oz. njuna odvetnika, nato pa je Novačanov odvetnik dr. Dobovišek (sprva je predlagal, da se razprava preloži in razširi z novimi pričami, kar pa je sodnik zavrnil) umaknil še tožbe proti Hočevnarju, Pintarju in Goričanu ter z njihovimi odvetniki sklenil poravnavo. Novačan se je z njo zavezal, da bo do 15. maja tega leta Dijaški kuhinji v Celju nakazal 8.000 din in Celjskemu pevskega društvu 2.000 din, plačal pa bo tudi stroške odvetnikov ter povprečnino in vse ostale sodne stroške. Po sedem in pol ur trajajoči razpravi je tako lahko sledila razsodba, v kateri je sodnik Juro Lesjak »v imenu njegovega veličanstva kralja« odločil, da je obdolženec dr. Anton Novačan kriv, da je »ponoči na 22. decembra 1939 v Celju v prepiru vrgel stol proti dr. Pintarju Rihardu, tedaj segel po nevarnem orodju in ogrozil njegovo varnost«, s čemer je »zakrivil prestopke zoper osebno prostost in varnost« ter bil po 248. členu kazenskega zakonika obsojen na

300 din denarne kazni, v primeru njene neizterljivosti pa na pet dni zapor. Obenem je bilo, kot rečeno, Novačanu naloženo tudi povračilo stroškov kazenskega postopanja in izvršitve kazni ter povprečnine v višini 500 din. Vse ostale (medsebojne) obtožbe je, upoštevajoč poravnavo, ki je bila sklenjena še pred zaključkom razprave, sodišče zavrnilo in takšno odločitev tudi obrazložilo. Čeprav je zakonodaja za takšen prestopok predvidevala precej višjo kazen (do 5000 din ali zapor do 6 mesecev), je sodišče pri izreku kazni kot olajševalno okoliščino upoštevalo Novačanovo »popolno priznanje in razburjenost vsled zaužite pijače, dočim obtežilnega ni bilo ničesar«. Da je razmeroma blaga kazen primerena, je sodišče sklenilo tudi na podlagi dejstva, da je od zadnje obdolženčeve kazni minilo skoraj 17 let in da se je z vsemi ostalimi vpletenimi v incident le-ta uspešno poravnal. V pričakovanju, »da se bo v bodoče varoval izvrševanja oz. vzdrževal kaznivih dejanj«, pa mu je izvršitev kazni odložilo za dobo enega leta. Novačan jo je torej na koncu še kar dobro odnesel, pa čeprav je denarnico, če vse skupaj seštejemo, moral kar pošteno odpreti. Kar pa možakarju, ki je slovel po tem, da ima kar nekaj pod palcem (že Vidmar je ugotavljal, da je »bil pri svoji pivski razsipnosti kar gospodaren človek«¹³) in ki je vrh vsega pravkar sklenil dobro kupčijo, tudi ni moglo predstavljati hujše žrtve. Zadeva je bila s tem zaključena. Največjo korist od nje sta imela Dijaška kuhinja ter Celjsko pevsko društvo, ki sta nepričakovano prišla do finančne injekcije, ne gre pa zanemariti niti celjske »čaršije«, ki je kar nekaj časa hvaležno glodala nadvse okusno kost. Pri tem je seveda zanimivo, da osrednji celjski časnik, liberalna *Nova doba*, o incidentu kot tudi o sodbi oz. poravnavi sploh ni poročal, kar je po vsej verjetnosti mogoče pripisati nelagodju njenega uredništva ob dejstvu, da so bili v neljub in povrhu še s pezo »narodnega izdajstva« obremenjen incident na obeh straneh vpleteni ljudje iz njenega ideološkega polja. Prepričani smo lahko, da bi se v primeru, če bi se kaj podobnega pripetilo klerikalcem, *Nova doba* detajlno posvetila problematiki. Dejansko tovrstno dogajanje v čedalje bolj negotovih političnih razmerah ni moglo biti v čast slovenski politični in intelektualni eliti nasploh in tudi katoliški *Slovenec* je o sodbi in poravnavi poročal zgolj v krajši novici.¹⁴ No, tovrstnih zadržkov pa ni imel sila popularni humoristični *Toti list*, ki si je Novačana tozadevno kar nekajkrat pošteno sposodil. Prvič že v začetku februarja v naslednji enokitični zbadljivki:

Samosilniku

»Tvorec Hermana, Celjan,
mar res nisi več meščan,

¹³ Vidmar, n.d., str. 134.

¹⁴ Dr. Novačan in celjski odvetniki so se poravnali. *Slovenec*, 16. 3. 1940.

Stran 4.

•TOTI LIST•

Sobota, 17. februarja 1940.

Celjska bitka

Prišel v kavarno je Krpan,
ko je zašla večerna zarja.
Prodal je »bajto« tisti dan
za pol milijona d'narja.

Kobilje Martin ni imel,
le vole, psa in krave.
Zato med bajtarje je šel,
več v službi ni države.

Bil svoje dni je diplomat,
salonske nosil hlače.
Zato v kavarni bi prav rad
se vsedel med pravdače.

Nastal je molk. Prostora ni
za strašnega Krpana.
In prej, ko si naštel do tri,
je bitka že končana.

In gostje obkolili so
Krpana — diplomata.

Zdravniki pa močili so
pod mizo advokata.

Nastal je krik in vik in ravs,
Krpan vihiti stolico.
Spusti jo, ko Sodar-Brdavs
pokaže mu desnico.

Pravdač je knjigo v roke vzel
in s svinčnikom notiral.
Martin žaljivke ves vesel
mu pridno je diktiral.

Namesto rac pa drugi dan
je bilo v časopisih,
kako nastopil je Krpan
po boksarskih predpisih.

Kako končala bo ta stvar,
odločilo bo pravo.
Pravdačem gre za časti kvar,
Martinu pa za kravo. —

Iz Celja

800 BREZOVH METEL

Mestna občina razpisuje — tako pišejo listi — dobavo 800 komadov brezovih metel. Občani se sprašujejo, za kaj bodo te metle občini. — Morda za pometanje občinskih uradov?

29 ODVETNIKOV SMO NAŠTELI

v našem mestu. To je že precej za Celje. Toda kaj bi bilo z našo kulturo in politiko, če bi manjkali le en advokat?

Ker si želi Celje postati letovišče,
smo dobili na Bregu moderno
cestišče.

Ob istem se snuje ogromno smetišče,
vse celjske nesnage zdaj tu je
ležišče!

A tujca oko zaman tukaj išče
— javno stranišče...

CELJSKA

Morje požira ladje, ljudi,
zemlja po smrti splošno diši,
tu je drugače kakor drugod,
vstal je od smrti odrasel gospod,
mrtvi prihajajo torej nazaj,
morda prepoln nebeški je raj.

Pravljica o misijonarju in levu

Misijonar je tekel skozi puščavo,
kolikor so ga noge nosile. Misijonar
je tekel skozi puščavo, kolikor so ga
noge nosile zato, ker je za njim te-
kel lev in lev je tekel tudi, kolikor
so ga noge nosile. Ker ima lev štiri
noge, misijonar pa samo dve, in ker
leva štiri noge hitreje nosijo, kakor
misijonarja dve, se je lev na štirih
nogah vedno bolj približeval misijo-
narju na dveh nogah.

To pa je hotel misijonar prepre-
čiti in zato je tekel, kolikor so ga
noge nosile. Ko je videl, da lev s
štirimi nogami res hitreje tečejo ka-
kor misijonarji z dvema, je pričel
moliti.

Leva pa to ni omečilo. Če bi lev
ne bil lev, ampak misijonar, in bi za
njim — v misijonarja izpremenjenim
levom — tekel lev, bi tudi pričel mo-
liti, toda ker temu ni bilo tako, am-
pak je bil lev lev, je lev velikodušen
kakor lev pustil misijonarja nekaj
časa teči, potem pa je skočil in ga
požrl s kostmi in kožo vred.

KAJ BI POČEL?

Zena: »Lahko si vesel, da imaš tako ze-
no, kakor sem jaz, ki ti vse zašijem in za-
krpam! Le kaj bi počel, ko bi mene ne
imel!«

Mož: »Kaj bi počel? Na boljem bi bil, ker
bi imel vse te zakrpane stvari lahko nove!«

si res vilo bil prodal
in na kmete jo pobral?»¹⁵

Štirinajst dni kasneje so bralci *Totege lista* o vsej zadevi lahko izvedeli še več, saj je bila pod velikim naslovom Celjska bitka¹⁶ na ogled karikatura pretepača v elementu in pa daljša pesnitev z nazornim opisom dogodka. In čeprav ni Novačanovo ime nikjer eksplicitno omenjeno, je tako iz karikature, katere avtor je bil celjski slikar Albert Sirk, kot iz nepodpisanega teksta – po mnenju prof. Orožnove ga je »zakrivil«¹⁷ Fortunat Mikuletič – jasno razvidno, za koga gre.¹⁷

Na vilo, ki je zakrivila spor, ki se je v tem času ravno razpletal na sodišču, je *Toti list* opozoril še sredi marca v naslednji kitici, kjer v prvi vrstici z malce truda lahko najdemo Novačanov priimek.

Kitica o vili

»Nova vila, up končan,
ves ta trud je bil zaman!
Vili, vila, kaj si strila,
Rodoljuba si zmotila.«¹⁸

Končno pa so na straneh humorističnega lista obelodanili tudi izkupiček celotne zgodbe.

Študentovska

»Če advokati se stepo
in pred sodnijo pridejo,
dobiček od tega ima
dijaška naša kuhinja.«¹⁹

Sodeč po zgornjih zapisih, je t. i. Celjska bitka v takratni celjski, pa tudi širši slovenski javnosti povzročila precej smeha in zabave. Upoštevajoč, da dr. Anton Novačan zaradi njega ni obubožal, sociala in kultura pa sta celo profitirali, bi ta dogodek lahko uvrstili med zabavnejše pripetljaje, v katerih je bila konec 30. in na začetku 40. let 20. stoletja udeležena slovenska meščanska elita. Vendar pa je takšen zaključek mogoč zgolj ob očitnem zatiskanju oči pred njeno dekadenco in salonskim patriotizmom, kateremu je »dedni sovražnik«¹⁸ že čez dobro leto izstavil račun, neprimerno višji od vrednosti vile St. George.

Viri in literatura

Arhivski viri

Zgodovinski arhiv Celje
SI_ZAC/0611, Okrajno sodišče Celje, AŠ 342, KPS
153/40

Časopisje

Toti list, 1940
Slovenec, 16. 3. 1940

Literatura

- Fedor Gradišnik: Srečanja z mladim Novačanom.
Lepo mesto, 1965, št. 2, str. 8.
- Grdina, Igor: *Vladarji, lakaji, bohemi*. Ljubljana :
Studia humanitatis. Apes, 2001.
- Grdina, Igor: *Preroki, doktrinarji, epigoni. Idejni
boji na Slovenskem v prvi polovici 20. Stoletja*.
Ljubljana : ICK, 2005.
- Hartman, Bruno: Beseda o dr. Antonu Novačanu in
njegovi literaturi. *Anton Novačan: Izbrano delo*.
Maribor : Obzorja, 1993.
- Orožen, Božena: Celjska kulturna obzorja v besedi.
Alenka Domjan, *Trideseta leta na Celjskem:
pogledi na vsakdanje in kulturno življenje* (ur.
Alenka Domjan). Celje : Zavod za kulturne
prireditve, Galerija sodobne umetnosti, 1997, str.
125–174.
- Orožen, Janko: *Posestna in gradbena zgodovina Celja*,
Celje 1957.
- Vidmar, Josip: *Obrazi*. Ljubljana : DZS, 1979.
- Plank, Metka: *Dr. Anton Novačan in Slovenska
republikanska stranka*. (diplomsko delo).
Ljubljana : Filozofska fakulteta Univerze v
Ljubljani, 1984.

¹⁵ *Toti list*, 1. 2. 1940, str. 12.

¹⁶ *Toti list*, 17. 2. 1940, str. 4.

¹⁷ Božena Orožen, n.d., str. 163.

¹⁸ *Toti list*, 16. 3. 1940, str. 11.

¹⁹ *Toti list*, 1. 6. 1940, str. 13.

Zusammenfassung

NOVAČANS CILLIER SCHLACHT

Die Prügelei im Cillier Café Evropa im Dezember 1939 und ihr gerichtliches Nachspiel

Der slowenische Literat, Politiker und Diplomat Dr. Anton Novačan, der 1887 in Zadobrova bei Celje geboren wurde und 1951 in der Emigration in Argentinien verstarb, war ein Mann mit kräftiger Statur und einem ruhelosen Geist. Er galt als Genussmensch und großer Bohemien und seine Zeitgenossen betonten gerne auch seine Neigung zu handgreiflichen Auseinandersetzungen. Mit der Kraft seines Körpers verteidigte er in seiner Jugend slowenische nationale Ideale und setzte seine politischen Ideen durch. Seinen Ruf als Hitzkopf behielt er auch in reiferen Jahren. Obwohl er in der Zeit zwischen den Weltkriegen verhältnismäßig kurze Perioden in Celje verbrachte, sorgte er erfolgreich dafür, dass das Interesse an ihm nicht verebbte. Mit seinem hitzigen und lauten Naturell war er willkommener Stoff für verschiedenste Gerüchte und Geflüster in den Couloirs der Provinzstadt, die zweifellos nach großen Charakteren und Geschichten gierte. Diesbezüglich gewissermaßen besonders dankbar war Anton Novačans Reaktion am Ende seiner Cillier Periode. Ende des Jahres 1939 war er nämlich Hauptakteur eines Zwischenfalls im Cillier Café Evropa, der aufgrund der gesellschaftlichen Relevanz der darin verwickelten Personen sowie einiger weiterer, auch nationalpolitischer Konnotationen schlussendlich zu einem Nachspiel vor Gericht führte. Novačan fand sich dort infolge der Anklage des tätlichen Angriffs auf seinen Bekannten, den Cillier Anwalt Mirko Hočevár, wieder. Klage gegen Novačan reichten auch einige weitere angesehene Cillier Bürger ein, die auf die eine oder andere Weise in das Geschehen involviert waren. Natürlich waren dabei Politik und Geld im Spiel, genauer gesagt die Villa St. George in Celje, die Novačan an den Cillier deutschen Industriellen Max Adolf Westen verkauft hatte. Der Verkauf slowenischen Besitzes an einen Deutschen brachte den anwaltlichen Kreis der Freunde und Kollegen von Novačan auf und weckte ihre Zweifel an einigen rechtlichen Rahmenbedingungen dieses Geschäftes und insbesondere an der moralischen, national-politischen Korrektheit dieses Vorgehens. Der Zweite Weltkrieg war nämlich bereits im Gange und die Vorahnung seiner Ausweitung auf den slowenischen Raum wurde immer unheilvoller. Dementsprechend waren auch die Verhältnisse zwischen den Cillier Slowenen und Deutschen erneut aufs Äußerste angespannt.

Die ganze Angelegenheit begann bereits am Vormittag des 21. Dezember 1939 und erreichte ihren Höhepunkt am Abend, als der stark alkoholisierte Novačan,

der das Café Evropa in Begleitung seiner Frau besuchte, auf die ihm eigene Art auf spöttische Bemerkungen seiner Kollegen reagierte. Er schlug den Anwalt Hočevár mit einem kräftigen Hieb zu Boden und bedrohte sodann einige weitere Mitglieder in der Runde. Ein Stuhl flog durch die Gegend, es fielen Beleidigungen und Drohungen mit der Pistole. Es kam jedoch nicht zum Äußersten, da der hitzige Novačan von den übrigen Gästen und seiner Ehefrau beruhigt werden konnte. Schließlich verlegte sich die Sache vor Gericht. Dabei ist aus der Mehrheit der Aussagen herauszulesen, dass niemand der Involvierten diese doch für alle unangenehme und für Gerede und Spott sorgende Angelegenheit endlos weiterführen wollte. Daher schlossen die Anwälte der Beteiligten einen Vergleich und Novačan, der zwar für schuldig erklärt wurde, kam mit einer Geldstrafe davon. Außerdem musste er alle Prozesskosten übernehmen und eine finanzielle Unterstützung an den Cillier Gesangsverein und die Cillier Schülerkantine überweisen. Damit war die Angelegenheit abgeschlossen, wobei den größten Nutzen die Cillier Sänger und Schüler davontrugen, aber auch die Cillier Öffentlichkeit, die sich über den Prozess, die Gerüchte in den Couloirs und die Presseberichte amüsierte. Einige der geistreichsten Chronisten bezeichneten die geschilderte Geschichte sogar spöttisch als „Cillier Schlacht“.

Schlagwörter: Anton Novačan, Celje/Cilli, Café Evropa, Gerichtsprozess, Villa St. George